

PRIEDAS III-10

Galimybių suvienodinti valstybinio socialinio draudimo išmokų apmokestinimą analizė ir kiekybinis pasekmių įvertinimas

Esama socialinio draudimo išmokų apmokestinimo tvarka

Šiuo metu šios socialinio draudimo išmokos yra apmokestinamos gyventojų pajamų mokesčiu bei sveikatos draudimo įmokomis:

- a) ligos
- b) motinystės ir
- c) motinystės (tėvystės) bei tėvystės išmokos apmokestinamos (žr. 10-1 lentelę).

10-1 lentelė. Socialinio draudimo išmokų apmokestinimas

	Ligos išmokos	Motinystės, motinystės (tėvystės)	Netekto darbingumo	Senatvės	Nedarbo	Našlystės	Nelaimingų ...
Gyventojų pajamų mokestis							
Tarifas, proc.	15	15	-	-	-	-	-
Mokesčių bazė	draudžiamosios pajamos	draudžiamosios pajamos	-	-	-	-	-
Sveikatos draudimo įmokos							
Tarifas, proc.	6	6	-	-	-	-	-
Įmokų bazė	draudžiamosios pajamos	draudžiamosios pajamos	-	-	-	-	-

Netekto darbingumo, senatvės, našlystės, nedarbo ir nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių susirgimų atvejais gaunamos išmokos nėra apmokestinamos. Todėl siekiant suvienodinti valstybinio socialinio draudimo išmokų apmokestinimo dėmesys turėtų būti kreipiamas būtent į šias išmokas.

Netekto darbingumo, senatvės, našlystės, nedarbo ir nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių susirgimų išmokų apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu.

Argumentai už socialinio draudimo (SD) išmokų apmokestinimą gyventojų pajamų mokesčiu:

- 1) suvienodinimas, nes ligos ir motinystės išmokos apmokestinamos;
- 2) GPM visuotinumą didinimas, t. y. išimčių mažinimas pagal pajamų rūšį ir perėjimas prie lengvatų taikymo pagal pajamų dydį (diferencijuoto neapmokestinimo minimumo taikymas, gal būt, tarifo diferencijavimas skirtingam pajamų dydžiui, o ne pajamų rūšims pagal jų šaltinius).

Argumentas prieš socialinio draudimo (SD) išmokų apmokestinimą gyventojų pajamų mokesčiu:

SD išmokos mokamos „mainais“ už asmens ir jo darbdavio (arba valstybės) įmokėtas įmokas. Asmens įmokos yra apmokestintos GPM, t. y. GPM skaičiuojamas nuo asmens pajamų neatskaičius SD įmokas. Todėl SD įmokas galima laikyti dabartinių pajamų perkėlimu ateičiai

(išmokų gavimo laikotarpiu). Jeigu pajamos apmokestintos prieš jas perkeliant ateičiai, ateityje jų nebereikėtų apmokestinti.

GPM neapmokestinama SD įmokos darbdavio dalis. Jeigu ją traktuojame kaip asmens pajamas, jas logiška būtų apmokestinti arba mokėjimo Sodrai momentu, arba išmokų asmeniui momentu.

Tačiau kol kas svarstome tik dalies jos perkėlimą darbuotojui kaip GPM (tai siejame su bazinės finansavimu iš Valstybės biudžeto).

Jeigu apsisprendžiama minėtas išmokas apmokestinti GPM, šį atvejį reikėtų įtraukti į bendrą SD įmokos tarifo ir GPM tarifo keitimo reformą. Reikėtų apskaičiuoti, kiek reikia padidinti SD išmokas, kad jas apmokestinus GPM nesumažėtų asmenų gaunamos į rankas pajamos ir nesumažėtų Sodros bei Ligonų kasų ir Nacionalinio biudžeto pajamos (vien dėl tokios reformos; paskui sąmoningai taikant NPD ir GPM tarifus gali būti siekiama pajamų perskirstymo tarp asmenų, Nacionalinio biudžeto, Sodros ir Liginų kasų).

Netekto darbingumo, senatvės, našlystės, nedarbo ir nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių susirgimų išmokų apmokestinimas sveikatos draudimo įmoka.

Argumentai už sveikatos draudimo įmokų mokėjimą nuo išvardintų socialinio draudimo išmokų:

- 1) suvienodinimas, nes ligos ir motinystės išmokos apmokestinamos;
- 2) Sveikatos draudimo fondas taptų dar mažiau priklausomas nuo valstybės biudžeto;
- 3) socialinio draudimo išmokų gavėjams būtų aiškiau, kad sveikatos priežiūros paslaugos jiems kainuoja.

Argumentas prieš sveikatos draudimo įmokų mokėjimą nuo išvardintų socialinio draudimo išmokų:

Sudėtingas pereinamasis laikotarpis, kurio metu reikėtų keisti finansinius srautus tarp išmokų gavėjų, Valstybės biudžeto, Sveikatos draudimo fondo ir VSDF.

Jeigu apsisprendžiama minėtas įmokas apmokestinti sveikatos draudimo išmokomis, šį atvejį taip pat reikėtų įtraukti į bendrą SD įmokos tarifo ir GPM tarifo keitimo reformą. Reikėtų apskaičiuoti, kiek reikia padidinti SD išmokas, kad jas apmokestinus sveikatos draudimo įmokomis nesumažėtų asmenų gaunamos į rankas pajamos nebūtų pažeisti Sodros bei Sveikatos draudimo ir Nacionalinio biudžetų balansai vien dėl tokios reformos.

Netekto darbingumo, senatvės, našlystės, nedarbo ir nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių susirgimų išmokų apmokestinimas socialinio draudimo įmokomis.

Argumentai už socialinio draudimo įmokų mokėjimą nuo išvardintų socialinio draudimo išmokų:

Vienų socialinio draudimo išmokų mokėjimo metu asmeniui gresia kai kurios kitos socialinės rizikos (10-2 lentelė). Nuo jų reikia draustis. Tuomet kyla klausimas – kas mokės įmokas? Socialinės išmokų gavimo laikotarpiu jų gavėjui darbdavys darbo užmokesčio asmeniui nemoka, todėl lieka tik pats asmuo, kuris turėtų mokėti įmokas apsidraudimui kitomis draudimo rūšimis (kurios jam gresia jau susidūrus su viena socialine rizika ir gaunant dėl to išmoką iš Sodros). Tačiau asmuo gauna pajamas iš socialinio draudimo, todėl lieka tik klausimas, ar į asmens gaunamą išmoką, nustatant jos dydį, turėtų būti įskaičiuota galimybė iš tos išmokos susimokėti įmokas už draudimą nuo kitų socialinių rizikų.

Argumentas prieš socialinio draudimo įmokų mokėjimą nuo išvardintų socialinio draudimo išmokų:

Argumentas prieš socialinio draudimo įmokų mokėjimą nuo socialinio draudimo išmokų išplaukia iš argumento „už“, t. y. jeigu asmuo turi mokėti įmokas iš išmokų, abejotina priešpriešinių piniginių srautų tarp Sodros ir išmokos gavėjo (jis ir apdraustasis) prasmė. Todėl ir iki šiol tais atvejais kai asmuo, gaudamas išmoką dėl vienos socialinės rizikos yra laikomas apdraustu nuo kitos (išmokos

gavimo laikas įskaičiuojamas į draudimo stažą kitai išmokai gauti), faktinių priešpriešinių piniginių srautų nėra – galima teigti, kad Sodra už tokį asmenį moka „menamas“ įmokas pati sau.

10-2 lentelėje parodyta, kokias socialinio draudimo išmokas gaunantys asmenys kokiomis kitomis socialinėmis rizikomis gali būti pažeidžiami ir kurių atvejui jie yra apdrausti šiuo metu.

1. Ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) bei tėvystės, netekto darbingumo ir nedarbo išmokų gavimo laikotarpiai įskaičiuojamas į pensijų draudimo stažą.
2. Ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) bei tėvystės išmokų gavimo laikotarpiai įskaitomi į ligos ir motinystės draudimo stažą (minėtų išmokų atvejais įmokas sąlyginai moka sau pati Sodra, tačiau tokie pinigų srautai Sodroje nėra apskaitoje fiksuojami).
3. Ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) bei tėvystės išmokų gavėjai sveikatos draudimo įmokas moka nuo gaunamų išmokų.
4. Netekto darbingumo, senatvės ir nedarbo išmokų gavėjai valstybės lėšomis draudžiami sveikatos draudimu. Šiuo atveju tas įmokas galėtų perimti patys išmokų gavėjai (kaip ir ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) bei tėvystės išmokų gavėjai), tuomet jiems įmokos dalimi tektų didinti išmokas, o Sodrai būtų papildomos išlaidos (Valstybės biudžeto išlaidos ta dalimi sumažėtų).

10-2 lentelė. Socialinio draudimo išmokas gaunančių asmenų galimos socialinės rizikos*

Įskaitomas stažas Gaunamos išmokos	Nedarbo					
	Netekto darbingumo	Senatvės	Ligos	Motinystės, motinystės (tėvystės)		Sveikatos
Netekto darbingumo	x +	x +		x n		x v
Senatvės						x v
Našlystės						x v
Ligos	x +	x +	x +	x +		x j
Motinystės, motinystės (tėvystės)	x v	x v	x +	x +		x j
Nedarbo	x +	x +	x n	x n	x +	x v
Nelaimingų ...	x n	x n		x n		x v

*Pastabos:

1. „x“ pažymėtos rizikos, nuo kurių reikalingas draudimas
2. „+“ pažymėtos socialinės rizikos, nuo kurių atitinkamas išmokas asmenys yra apdrausti, išmokos gavimo laikotarpį įskaitant į kitos socialinės rizikos draudimo stažą.
3. „v“ pažymėtos socialinės rizikos, nuo kurių atitinkamas išmokas asmenys yra apdrausti, įmokas mokant valstybei
4. „j“ pažymėtos socialinės rizikos, nuo kurių atitinkamas išmokas asmenys yra apdrausti, įmokas mokant jiems patiems (atskaitant iš gaunamos socialinio draudimo išmokos)
5. „n“ pažymėtos socialinės rizikos, nuo kurių atitinkamas išmokas asmenys nėra apdrausti
6. Nėra našlystės socialinės rizikos, nes teisė į tas išmokas yra išvestinės, t.y. teisę įgyja ne pats apdraustasis asmuo, bet asmuo, kurio artimasis buvo apdraustas.

7. Nėra nelaimingų atsitikimų darbe rizikos, nes jai draudžiamas ir įmokas moka darbdavys, bet ne apdraustasis asmuo.

Žemiau 10-3 lentelėje pateikiame išmokas, kurių gavėjai galėtų būti įtraukti į draudimą nuo kitų socialinių rizikų, mokėdami savo įmokas (lentelėje nudažyta pilka spalva). Tai būtų:

ligos, motinystės, motinystės (tėvystės), tėvystės ir nedarbo socialinio draudimo išmokų gavėjai, kurie mokėtų įmokas pensijų draudimui;

nedarbingumo (invalidumo) pensijų išmokų gavėjai mokėtų įmokas senatvės pensijų draudimui;

senatvės, nedarbingumo (invalidumo) pensijų, išmokų gavėjas - įmokas sveikatos draudimui.

10-3 lentelė. Socialinio draudimo išmokas gaunančių asmenų galimos socialinės rizikos

Įskaitomas stažas Gaunamos išmokos	Netekto darbingumo	Senatvės	Sveikatos
Netekto darbingumo			
Senatvės			
Našlystės			
Ligos			
Motinystės, motinystės (tėvystės)			
Nedarbo			

Aukščiau pateiktų išmokų apmokestinimas socialinio draudimo įmokomis kitoms socialinio draudimo rūšims papildomai galėtų duoti apie 10 proc. visų Sodros biudžeto pajamų (10-4 lentelė). 2,7 proc. sumokėtų patys apdraustieji (kad jų pajamos nesumažėtų, tektų jiems didinti socialinio draudimo išmokas). Apie 7,2 proc. – tektų darbdavio vardu mokėti pačiam VSDF, nes socialinio draudimo išmokų gavėjai darbdavio neturi. Didžioji papildomų Sodros pajamų dalis dėl šių pakeitimų būtų skirta sveikatos draudimui, o pensijų draudimo pajamos sudarytų apie 2,7 proc. visų VSDF pajamų. Suprantama, kad siekiant išsaugoti esamus VSDF, Sveikatos draudimo ir Valstybės biudžetų balansus, tektų atitinkamai perskirstyti lėšas tarp jų.

10-4 lentelė. VSDF ir Sveikatos draudimo pajamų srautai apmokestinus socialinio draudimo įmokas (proc. nuo visų VSDF metinių pajamų)

Apmokestinamos išmokos	Apdraustojo įmokos	„Darbdavio“ įmokos (mokama iš VSDF biudžeto)
Pensijų socialinio draudimo įmokos		
Ligos, motinystės, motinystės (tėvystės), tėvystės ir nedarbo	0,3	2,4
Netekto darbingumo (invalidumo)	0,2	1,5

Sveikatos draudimo ģmokos		
Netekto darbingumo (invalidumo) ir senatvės	1,9	3,7
Ligos, motinystės, motinystės (tēvystės), tēvystės ir bedarbio	0,3	0,6
Viso:	2,7	7,2